

Бүгү чурттарның пролетарийлары, каттыжыңар!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунун, Тыва АССР-ниң Дээди
Совединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 191 (12281)

1983 чылдың август 18, четверг

1925 чылда
үндөөлөтүнгөн

Өрттө 3 көп

МАЛ ЧЕМИ БЕЛЕТКЭЭРИНИҢ ШАЛЫПЧЫ АЙЫНГА—ШЫНАР БОЛГАШ ТЕМП

ТЕХНОЛОГИЯНЫ САГЫР, ШЫНАРНЫ БЕДИДЕР

Малдың кыштан хүр ажары, оң төлүнүң менди болгаш боткур, продукцияның хой болгаш шынары болуру малдың чир чегинден, оң шынарында хамаарың дээрзин өртем болгаш практика бадытпа турар. Ындыг болганда мал чегинин чүгө көвүдөдүр эвес, харын, бедик шынары кылдыр белеткээри негетинип турар. Ол сорулганы ботандырада, бирезде, мал чегинин эң-не сүүзүнүг, чүпкүтүг болгаш хоолунуг үзүндө ажаар. Ийде, мал чегинин ажаал алырының болгаш наагалаарының технологияны шыңгыты сагыр. Уште, мал чегинин чугула бүдүмелдерин байыра болгаш хоолуун бедидер чүүлдерин дөлүштүр немер.

Республиканың мурнакчы ажил-агыйлары мал чегинин белеткээрин депшигелгил аргаларын ажилга, ылаңгыя өртем-техниканың болгаш мурнакчы дурмалганың чегининин амыдыралга шыңгээди ап турар. Оң чикээге «Нөк-Тей» совхозту адап болур. Ап ажил-агыйның сөгетчилери нескен сөгет бичин көпкө сөргө-ле, дараан прессташ, семиртлге шөлүңгө экиеп, сараатпа турар. Чогуур үзүндө (тараа баштыг үнүштер баш тыртып, чочак баштыг үнүштер коңгураткалып турда) нескеш, мынчаар ажааган мал чегиниң шынары бедик, химикитг бүдүмелдерин четче болгаш хоолуу улуг болур. Оон ыңай сөгетини малчаган чиди, саза басты, азы оор алаң дээр чүве база тур-бас.

«Нөк-Тей» совхоз болгаш Танды районнуң ажил-агыйлары бо чылын даял чегиниң үнүштерин хойну тараан болгаш оларны нукуруза болгаш еске-да үнүштер-биле хо-луштур сипостап турар. Мынчаар кылган сипос малдың ор-ганизмине хериктиг бүдүмелдер-биле байлап болур. Мал чегинин сипостап турар үеде аңаа химикитг бүдүмелдерни, ылаңгыя органикитг болгаш минералдыг кислоталарны база душту ажилгаары көчүгүч чугула. Ажаар хуусаагы эр-тип, чамдык химикитг бүдүмелдерин эвээжеткен культу-раларны сипостаарыңа бо органы ажилгаары албан.

Республиканың элзэн хой ажил-агыйлары мал чегини-ниң ажаар үзүн сагыбайн турар. Бо чорук мал чегини-ниң шынарын чавызадып, үрелишкениң-даа чедирип ту-рар. Мындыг нааражага «Нүш-ажылдың хоштуу», «Шамба-лыг» болгаш еске-да совхозтар таварып турар. Ол ажил-агыйлар мал чегининге химикитг холускааларны до-ву ажилгаар ужурулуг.

«Синсей» совхоз мал чеми ажаар СКХ-100 деп ийи ком-байнның. Оларның үрелгенинен августуң дөрттүң хүнүндө сенаж-даа салдырмаан, витамининг сөгет даңганы кылыр агрегаттар-даа ажилдааган, техника-даа, улус-даа ажил чок хүнзэн. Сенаж салырын узамдыктырар таварылгалар еске ажил-агыйларда база бар. Дык хой ажил-агыйлар сенаж салыр ногаан массаның өл-шынны барындаалаан, нестинген-не масса бүрүзүн оңгарме төп турар. Оңгарың аксын дугуларын чуруму база сагыттынбайн барылаар. Шыгжаан мал чегиниң баксыраар ужуру ында. Оң ула-мындан республида алдыган сенажтың 39 хуузу класс чок болган. Ындыг сенаж «Сунпак», «Барлык», «Саян» совхозтар бар.

Чаас-чаашкынның чылын сарааттаар, сенажтаар, сипос-таар, прессташ мал чегиниң өл-шынны чогуур негелде-эңге дүүштүр белеткээри — мал чегинин белеткээриниң технологиясында база бир кол негелде. Маңаа, ылаңгыя амгы байдалда, күштүг салгындадышыккыны ажилгаар хе-рек. Ындыг турбуже, мал чегинин белеткээриниң бо деп-шигелгил аргазы республиканың ажил-агыйларында дыка өөжүм шыңгээттинип турар. Шыгы улуг сөгетини сараат-таарда химикитг бүдүмелдер, адак дээрге дус ажиллап ту-рар бригадалар болгаш зоонолар база ховар. Ылаңгыя «Со-вет Тыва», СЭКП-ниң XXII съездин атыг совхозтарның сөгетиниң шынары дыка чавыс. Ажил-агыйларның уду-ручулары, тускай эртемниглер болгаш мал чегиниң бе-леткелчилери мал чегинин белеткээриниң технологияны сагырыңче, мал чегиниң шынарын бедидериче углан-ган хемчеглери шыңгырадыры чугула. Маңаа улуг роль чер-черде улусчу контроль бөлүктери, комсомолчу про-жектор постулары болгаш хой-ниитиниң активчилери ой-наар ужурулуг.

Амгы үеде республиканың ажил-агыйларының хой кезин боттарында мал чегиниң шынарын хынаар лаборатория-ның лабораторияларын мергежилгил надрлар-биле чет-челзери болгаш бүрүн ажилдаары негетинип турар. Оң-биле чергелештир хынаада анализ кылыры-биле республи-каның төп лабораториянык мал чегиниң дээжилерин чорудары озадалып болбас.

Бо хүнүнде мал чегиниң белеткелчү түлүк чоруп ту-рар болганда, оң технологияны шыңгыты сагыр, мал чегиниң шынарын бедидер талазы-биле дээштиг хемчег-лери алыры: совхозтар дирекцияларының, партия органи-зацияларының, Советтер куускумдарының сөңгарлаттын-мас херээ.

«Шекпэр» совхозтун Суг-Кажая сүт-бараан фермасы он бирги беш чылдын бирги чартында күрүңгө сүт саар чартык чыл панын 101 хуу күстеккен. Ук ферманың коллектив ам мал чеми белеткээриниң шыңгыгы айында илдепкей кырып турар. Илек кадарчыма, пенсионер Дикит-оол бодууну оолдары Шооба болгаш Андрей-биле кады сес тоина сөгетин белет.

кээ. Алашкылар ажилын уламчылап турар. «Шекпэр» совхозтун Суг-Кажая сүт-бараан фермасының коллектив мал чегини белеткээриниң шыңгыгы айында илдепкей кырып турар. Ферманың эргелек-чизи коммунист Раиса Монгуш сөгет сөөтүр турар чалаачылар Т. Куулар, В. Домбуу.

В. МОНГУШТУҢ ФОТОЗУ.

АЖААЛДАЖЕ КИРГЕН

Тандыда «Россия» совхоз-тун механизаторлары көк-тараа кезилдизинче организа-тиг кырып. Анаа тураскааткан байылыг минтинги тараа шөлүңгө совхоз директору А. И. Байгажов ажиташ, совхозта тараа кезилдизиниң эгелзени-биле холбаштар механизатор-ларга байыр чедиргеш, он бир-ги беш чылдын үшкү чылынниң дүжүдүн чидирп чокка ажаал алыр дээр база ССРЭ-ниң Алы-тем программаның ботта-дырынга боттарының төлөг-түрүзүн кырып дээң киди бүрүзү төлөгит ажилдаарыңче оларны кыйгырган.

—Бо сезонда 5200 гектар тараа культуларын ажаар ужурулуг асы—деп, совхозтун кол агроному А. Н. Смоленко анаа сөс ап чүве чугаалаан, демделгээ.—Оон иштинде 450 гектарда тарааныкыс көк-та-рааның ажаалдазыңче бүгүн кырып турарымыс бо—дээш комбайнерлерин, ажаалдаз

дан бээр механизатор болуп ажаалда келген хоочун, кездэ Советтин кууском кезигиниң коммунист Захар Фролович Агапов боодаа снопту анык комбайнер Виктор Овчинников-ка түстүп бергеш, тарааның буаның мергежилгени чал-чал чедикшилеринг болурун аңаа күзгөн.

«Дүжүт ажаалдазын эге-дээр!» деп команда дыңдалган соонда, чыскаай тургускулап каан комбайнларын мотора-рының даажы ховуу чаңгы-ландырыпкан. Кезилдени эге-дээр эрген дуржугалыг ком-байнер Валерий Конгарыкка берген. Хүн караанта адыш-надыр көстүп, чалгып чыткан тараалыг ховуе, баштайгы комбайн кестирин кырыптерге, ескелери оон сөө-биле шуу-жупту. «Россия» совхозтун тараажиылар көк-тараа кезил-дизинче ыңчаар кырып.

М. КАЛЧАН,

«Шынык» корр.

ХАНОЙ. Мажу болгаш уезд денинде партия шко-лаларының ажил-чорудула-зын сайыраңгайыдыры алыр-агылары. Вьетнамың Коммунист партияның ТК-зының инициативасын бутаар чымылган чөвүлс хуралын кырыкчылары чугаалажы көргөң. Башкыларының шы-нарын, өөредилгенин дээш-тир, ажилтын бедидериче онза кичээлгенин угандырган.

Партия өөредилгениң сис-тематының сөөлү үеде чедикшиңгил көргөзгөн чөвүлс хуралда демделгээ. Ол ден-недди партия школаларына теоретиктиг болгаш политик-тиг өөредилгеге 1980 чылдан бээр 200 муң ажил кичи хаа-ра туттуңган.

ВКП ТК-ның секретары Хоанг Туан чөвүлс хуралга чүве чугаалаан болгаш кадр-лары белеткээр, коммуни-стерни кичиздир, марксис-темениң теорияны ажилчы чоннарын ортузунга пропа-гандалаар херекке партия школаларының чугула ролун онзалал демделгээ.

Партия өөредилгениң сис-тематының сөөлү үеде чедикшиңгил көргөзгөн чөвүлс хуралда демделгээ. Ол ден-недди партия школаларына теоретиктиг болгаш политик-тиг өөредилгеге 1980 чылдан бээр 200 муң ажил кичи хаа-ра туттуңган.

ВКП ТК-ның секретары Хоанг Туан чөвүлс хуралга чүве чугаалаан болгаш кадр-лары белеткээр, коммуни-стерни кичиздир, марксис-темениң теорияны ажилчы чоннарын ортузунга пропа-гандалаар херекке партия школаларының чугула ролун онзалал демделгээ.

КОРАБЛЬДИ ЭДЕ ТУДУШТУРГАНЫ

УЖУДУШКУН БАШКАРАП ТӨП. (СЭТА). Космонавтылар Владимир Ляхов биле Александр Александров «Салют-7» эртем станциясында бежен аягыт хүнүң иштинде ажилдап турар.

Олар ужудушкунуң хүлээп алдыган программаның бутаар август 16-да «Союз Т-9» корабльди эде тудуштуруга кылганар. Орбитаның комплекзиниң эде тургузушкунуң станцияның агрегат кез-ээнде тудуштуруга бедирин хостаар болгаш комплексти оттулар чүүл база эрге-жок чугула чүктөр-биле хандырар тала-зы-биле транспорт шимчээшкенин моон соңгар кылырың аргаларын хандырар сорулга-биле күстеккен.

Космонавтылар корабльди башкаланды-рар мурунда комплексти системалары-ның ажилдаар аргалын хынаан, «Союз Т-9» корабль иштинче киргеш, шилчир экичигештерин ыяк хаап алганар. Моск-ванын-биле 18 шак 25 минута турда, ко-

рабль «Салют-7» станциядан адырап чо-руткан.

Санап каан үзүндө ол ийи космос аппа-раттарының бот-боттарын дилеп, тылчы-нының болгаш чоокшулажырының сис-темаларын ажилдадыккан. Станция 180 гра-дус эргилишкенин кылган. Оон соонда «Салют-7» станцияны шилчир кезегинче «Союз Т-9» корабльди чоокшуладып чедиргеш, тудуштурган.

Космонавтылар корабльдерниң тудушка-нының бижымын хынаан соонда, экичиге-штерин ажиташ, станцияның иштине кыргештер.

Чер чогуунуң орбитазыга станциядан ыңай-бээр ужудушкунуң бүтү үлериңде «Салют-7» станцияны болгаш «Союз Т-9» корабльди системалары чогуучалыг ажилдап, экичиге чазыг чок, бүрүлдег хөдөлүп турган.

Космонавтылар Ляхов биле Алексан-дровтук байдалы эки.

АЖЫЛЧЫН ТУРУШ БҮРҮЗҮНГЕ

СЭКП Төп Комитетиниң, ССРЭ-ниң Ми-нистрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң «Нүш-ажылдың социалистг сагыла-чу-румун бажыгларынң талазы-биле ажил-ды күштелдирер дугайында» доктаалын бистиң столовалар болгаш ресторанныр трезиниң коллектив боттарының хуралда-

рынга танылып чугаалашкан. Ук доктаал-ды изиг сонуургал-биле детизнистичи чү-нүк-даа мурунда чугаалар апаар. Аңаа хамаарыштыр коллектив кемигүннери бот-тарының тодаргай санал-аналын-даа үн-дүргенер.

Ук доктаал бүдүрүлгеге са-гыла-чуруму бажыгларын-га, күш-ажылды чедикшиг организа-тига база кол-дештиге ажил-агый, ажил-лаарыга таварыштыр байдал-ды тургузарыңа улуг дузаны, селдариң чедирип, шак ыңчаар ажилдаары бистен негеш, хү-лээндирип турар-дыр. Азы кысказы-биле чугаалаарга, ки-жи бүрүзү, ажилчындан уду-ручуга чедир, бодуң оонаш-кан ажилы ак сеткилдиг, бү-рүн хандырар дээр бүтү кү-жүн, билгин берип ажилдаары бистен негештир-дир.

Күш-ажылдың сагыла-чу-румун үрээр, прогук кылыр кичилеринг ээлчегил шөл-зениң хүнерин кызырар дээ-ниңг чүдүлгүзүп, ээлчегил шөл-зениң бээрде кичилеринг сагыла-чурумун барындаалып көөрүн санаалаан. Бо чылдын эртен 7 айларында трезин бүдүрүлгелеринде прогук бол-дурганымда 938 кичи-хүн үс-түгөн. Чылдаган чок ажил шөгү үер, арага-ларыга хан-жымыр кичилерге эртем чок байдалды бүдүрүлгө бүрүзү-ге тургузар. Ажил төлөвүн саалаарда ажилчы кичилеринг прогук кылыны, ажилче оза-далып база күш-ажылды са-гыла-чурумуң оскө-даа хажы-мышкыныры дээр шөл-зени акызын эвээжедир азы шуут казыны, разрядын ку-дудлары дээр чергелгил хем-чеглери ажилдаарын улам-на шыңгыраткан бис.

Бараның, продукцияныг кадалаган, шыгжаарың эки-жер талазы-биле дыка хой эң-гер саналып бергелзэн. Маңаа бараның, хүлээп алырың чурумун, продукцияның шы-нарын хынаарың күштелдирер; самчыдаа, тугадал чок ажил-даар; складка бараның ар-тырарың ламидин сагыры дээр ышкаш айтырларга

кыжылар изиг сонуургалдым илдеткен. Совет салгың чурумун са-гыр, культуразын бедидер талазы-биле боттук шүгүчү-лелер база эвээш эвес бол-ган. Ылаңгыя бо талазы-биле столовалар болгаш рестораныр трезин бүдүрүлгелеринде четпестер бар болгаш олар-ны болдурбазың хемчеглери алыр ужуруг бис. Бистик треске хамаарыштыр бот-оруга-чарыгалыг 7 бүдүрүлгелден столова, буфет, ресторанныр бүрүзүң коллек-тив ук доктаала хамаарыштыр тодаргай хемчеглери ажиллап кылган, ону ажил-херекти эки-жерлеринг бырамы, курла-вы болурун турар. Бистик треск үшкү, өжөк чылда алган социалистг хү-лээлелери, планың озадал-ларын чедикшиңгил күстел-келген. Эртен 7 айларда треск бараан саарының панын 101,1 хуу, оон иштинде бодуң продукцияныг бүдү-рерин 101,5 хуу күстеккен.

Бирги чыл чартының түң-нели-биле социалистг чарыш-ка бот-оруга-чарыгалыг №2 бүдүрүлгө бирги черин ээ-лээш, трезинг шилчир Кызыл тутун, акша шаңгалын алган. Бот-оруга-чарыгалыг №5 бүдүрүлгеге ийги черин ээ-лээш дээр шилчир ымыс-сак, акша шаңгалын тыяккан. Ушкуч черде бот-оруга-чары-галыг №7 бүдүрүлгениң коллектив.

Совет Эвилелиң Тываның кичи тура-биле каттышканында бээр 40 чыл оон төлөгит уту-курду дээр бистик треск база белеткешип турар. Столова, ресторанныр буфет бүрүзүңгө кол-дештиңг ийги хураалыга белеткен социалистг хүлээ-лелери алган.

Ам бүтү трезинг социали-стг хүлээлелеринден чамдык пунктуларын маңаа айтып ка-

ДОКТААЛДА ОНЗАЛАП АЙЫТКАН

«Күш-ажылдың социалистг сагыла-чурумун бажыглар талазы-биле ажилды күштел-дирер дугайында» СЭКП ТК-ның, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң болгаш ВЦСПС-тиң доктаалы, чоңуң изиг детикшиңгил алган. Ол дугайында чоңуң чугаала-дыңап, солуннарда номчуп чор мей.

Мээң назы-харым элзэн до-гуй берген, эртен уениң дур-гузунда амыралдың улуг ес-керилгелерин көрүп келдим. Күш-ажылдың сагыла-чу-румунга база элзэн өскериле-тер болулаан. Ылаңгыя сөөл-гү чылдарда, «Экономика кам-найтлыг болур ужуруг» деп кыгытыр калбарган соонда, негелде элзэн шыңгыраан. Шынап-ла, акша-копекети, ма-териалдарын болгаш үени кам-наары бурунгар хөгжүлгениң

эң чугула киргүзүлгери болгаш бырамы апарган. Эвээш чары-даларын үндүрүп тургаш, хой продукцияны бүдүрер дээ-ни ол.

Күш-ажылдың социалистг сагыла-чурумун бажыглар дээр-ле, кичи бүрүзүңгү ха-рымсалганын бедидер-дир. Курлавырар ыңаан тытпыр, ажилдыг бүдүрүлгүгү база бешир, бот-тук эвээжээр. Ажилды шын организа-тип шыдаа болузурун, бо со-керилгелерин көрүп келдим. Күш-ажылдың сагыла-чу-румунга база элзэн өскериле-тер болулаан. Ылаңгыя сөөл-гү чылдарда, «Экономика кам-найтлыг болур ужуруг» деп кыгытыр калбарган соонда, негелде элзэн шыңгыраан. Шынап-ла, акша-копекети, ма-териалдарын болгаш үени кам-наары бурунгар хөгжүлгениң

эң чугула киргүзүлгери болгаш бырамы апарган. Эвээш чары-даларын үндүрүп тургаш, хой продукцияны бүдүрер дээ-ни ол.

Күш-ажылдың социалистг сагыла-чурумун бажыглар дээр-ле, кичи бүрүзүңгү ха-рымсалганын бедидер-дир. Курлавырар ыңаан тытпыр, ажилдыг бүдүрүлгүгү база бешир, бот-тук эвээжээр. Ажилды шын организа-тип шыдаа болузурун, бо со-керилгелерин көрүп келдим. Күш-ажылдың сагыла-чу-румунга база элзэн өскериле-тер болулаан. Ылаңгыя сөөл-гү чылдарда, «Экономика кам-найтлыг болур ужуруг» деп кыгытыр калбарган соонда, негелде элзэн шыңгыраан. Шынап-ла, акша-копекети, ма-териалдарын болгаш үени кам-наары бурунгар хөгжүлгениң

эң чугула киргүзүлгери болгаш бырамы апарган. Эвээш чары-даларын үндүрүп тургаш, хой продукцияны бүдүрер дээ-ни ол.

Күш-ажылдың социалистг сагыла-чурумун бажыглар дээр-ле, кичи бүрүзүңгү ха-рымсалганын бедидер-дир. Курлавырар ыңаан тытпыр, ажилдыг бүдүрүлгүгү база бешир, бот-тук эвээжээр. Ажилды шын организа-тип шыдаа болузурун, бо со-керилгелерин көрүп келдим. Күш-ажылдың сагыла-чу-румунга база элзэн өскериле-тер болулаан. Ылаңгыя сөөл-гү чылдарда, «Экономика кам-найтлыг болур ужуруг» деп кыгытыр калбарган соонда, негелде элзэн шыңгыраан. Шынап-ла, акша-копекети, ма-териалдарын болгаш үени кам-наары бурунгар хөгжүлгениң

эң чугула киргүзүлгери болгаш бырамы апарган. Эвээш чары-даларын үндүрүп тургаш, хой продукцияны бүдүрер дээ-ни ол.

Күш-ажылдың социалистг сагыла-чурумун бажыглар дээр-ле, кичи бүрүзүңгү ха-рымсалганын бедидер-дир. Курлавырар ыңаан тытпыр, ажилдыг бүдүрүлгүгү база бешир, бот-тук эвээжээр. Ажилды шын организа-тип шыдаа болузурун, бо со-керилгелерин көрүп келдим. Күш-ажылдың сагыла-чу-румунга база элзэн өскериле-тер болулаан. Ылаңгыя сөөл-гү чылдарда, «Экономика кам-найтлыг болур ужуруг» деп кыгытыр калбарган соонда, негелде элзэн шыңгыраан. Шынап-ла, акша-копекети, ма-териалдарын болгаш үени кам-наары бурунгар хөгжүлгениң

эң чугула киргүзүлгери болгаш бырамы апарган. Эвээш чары-даларын үндүрүп тургаш, хой продукцияны бүдүрер дээ-ни ол.

Тыва
республикасы
БИБЛИОТЕКА
им. А. С. Пушкина

Национально-
книговедческий
отдел

уеде бо чыскаал Англияны
ядролуг шыгжамыры бо-
демисалдиң эң-не массалыы
удуп хоругдаттырган чыс-
каалыны билдирет.

